

9

Оцінювання програми “Підвищення кваліфікації вчителів”

Я вмістив у книгу окремий розділ програми “Підвищення кваліфікації вчителів”, позаяк обговоренню цього питання нещодавно було присвячено чимало уваги. Зміни в національному фінансуванні програми “Підвищення кваліфікації вчителів”, досвід цієї програми у професійно-технічній освіті й перехід контролю до консорціумів і шкіл передбачають різні форми викладання, які зумовили зростання вимог до якості. Безумовно, існують і деякі проблеми в оцінюванні згаданої програми. У циркулярах Міністерства освіти і науки сказано про “невизначеність стосовно керівництва й оцінювання”, і хоча маємо спроби оцінити більшість курсів програми “Підвищення кваліфікації вчителів”, цим спробам бракує переконливості. Здається, що проблема має три чинники: по-перше, незважаючи на всі дискусії, мета, цілі і наслідки програми “Підвищення кваліфікації вчителів” невизначені; по-друге, унаслідок цього ми оцінюємо не те, що треба; по-третє, часто ми втрачаємо ту інфраструктуру, яку маємо оцінити, не поліпшуючи програми на рівні місцевого управління освіти. У цьому розділі я намагаюся висвітлити перші два чинники і дати приклади різних моделей оцінювання програми “Підвищення кваліфікації вчителів”. Третій чинник розглянуто в частині IV. Хоча я розумію, що існують незначні відмінності у визначенні термінів програми “Підвищення кваліфікації вчителів”, професійного розвитку та розвитку персоналу, ці поняття у розділі використано з однаковим значенням.

Що таке ефективна програма “Підвищення кваліфікації вчителів”?

Щоб ефективно оцінити програму “Підвищення кваліфікації вчителів”, мусимо знати, що таке ефективна програма “Підвищення кваліфікації вчителів”. Ми знаходимося у вигідному становищі, тому що володіємо результатами науково-дослідних та аналітичних праць, які допомагають зрозуміти ефективну модель програми.

Так, наприклад, у своїй нещодавній праці Болем (1987) розглядає характерні риси успішного короткого курсу “Підвищення кваліфікації вчителів” і коментує їх так:

Питанням, що пов’язані з моделюванням і впровадженням ефективних навчальних курсів, були присвячені декілька британських науково-дослідних праць (наприклад: Rudduck, 1981). Загальний аналіз результатів досліджень нашої думку, що ознаками таких курсів є:

- спільне планування, до якого залучені керівники курсу, працівники місцевого управління освіти, колишні та майбутні учасники;
- зосередження на поточних і майбутніх потребах учасників;
- докладний попередній інструктаж учасників для інформування у відповідних сферах кілька тижнів перед початком курсу;
- програма, яка є структурованою, але достатньо гнучкою для змін під час аналізу і творчого оцінювання;
- програма, яка орієнтується на досвід і практичну діяльність, використовує відповідні методи, такі як вивчення й дослідження діяльності, зворотний зв’язок і сприяння у роботі;
- багаторівневий розклад, що містить інформацію про курс, виконану роботу і сприяє впровадженню цього підходу;
- обговорення результатів курсу і безперервна підтримка, яка мала б охоплювати допомогу у впровадженні нових умінь.

Аналогічно я спробував об’єднати весь матеріал з ефективного проведення програми “Підвищення кваліфікації вчителів” у книжці за проектом “Підвищення кваліфікації вчителів” Організації економічної співпраці та розвитку. Подані нижче три уривки взято з розділу 9, *Підвищення кваліфікації та освітній розвиток* (Norkins, 1986b).

Майкл Фуллан (Hopkins, 1986в: 277-8) вказує, що існує певна кількість методик для підвищення кваліфікації:

1. Підвищення кваліфікації повинне бути одним цілим і на одному рівні зі змінами у програмі й проблемами на рівні класу і школи; воно має спрямовуватися на проєкт або програму.
2. У межах цієї програми підвищення кваліфікації повинне бути інтенсивним і дієвим.
3. Поточний процес професійного розвитку має бути пов’язаним з розбудовою та організаційним розвитком школи. У програмі “Підвищення кваліфікації вчителів” повинні брати участь і вчителі, і керівництво.
4. Підвищення кваліфікації має бути спрямоване на розвиток умінь і концептуальний розвиток.
5. Учителі можуть бути найкращим джерелом вмінь і практичних знань, хоча іноді потрібно залучати консультантів за межами школи.
6. Крім того, потрібний план на шкільному і на місцевому рівнях, який систематично організовує й уможливорює спільне здійснення пунктів (1) і (5).

Брюс Джойс і Беверлі Шаверз (1980) пишуть, що:

незалежно від того, чи ми вчимося самі, чи нас вчить викладач, результати навчання можна класифікувати за декількома рівнями впливу: ознайомлення; оволодіння поняттями, або організація знань; вивчення принципів і вмінь; здатність використати ці принципи і вміння під час вирішення проблем.

Ознайомлення. На рівні ознайомлення ми усвідомлюємо важливість сфери дослідження й починаємо її аналізувати. Під час індуктивного викладання, наприклад, шлях до компетентности починається з ознайомлення з характером індуктивного викладання, його можливим використанням і відповідністю до навчальної програми.

Оволодіння поняттями та організація знань. Поняття забезпечують інтелектуальний контроль за відповідним змістом. Суттєвим для індуктивного викладання є знання індуктивних процесів, реакція учнів на різних рівнях когнітивного розвитку на індуктивне викладання й формування понять.

Вивчення принципів і вмінь. Вивчення принципів і вмінь – це засоби діяльності. На цьому рівні ми вивчаємо вміння індуктивного викладання: як допомогти учням зібрати дані, організувати їх, сформувати і перевірити поняття. Ми також опановуємо вміння пристосовуватися до учнів, які демонструють різні здібності індуктивного мислення, прищеплювати вміння, яких їм бракує. На цьому рівні розкривається потенціал діяльності – ми ознайомлені зі сферою дослідження, можемо ефективно аналізувати її й маємо вміння для того, щоб діяти.

Використання і вирішення проблем. Наприкінці ми переносимо поняття, принципи і вміння у клас. Використовуючи вивчену стратегію викладання, інтегруємо її в нашу методику й поєднуємо з іншими.

Лише тоді, коли досягнуто цього четвертого рівня, можемо очікувати вплив на освіту дітей. Тільки ознайомлення недостатньо. Організоване знання без підтримки принципів і вмінь, без навичок використовувати їх, не буде мати користи.

Компоненти підвищення кваліфікації

Більшість праць із підвищення кваліфікації містять дослідження, у яких елементи підвищення кваліфікації поєднуються по-різному, незалежно від того, чи вони спрямовані на вдосконалення методики, чи на опанування нових підходів. Завдяки нашому аналізу ми змогли визначити деякі компоненти підвищення кваліфікації. Окремо і в поєднанні з іншими компонентами кожен з них відіграє свою роль, впливаючи на програму “Підвищення кваліфікації вчителів”. (Як ми побачимо нижче, коли компоненти діють разом, вони мають більший вплив, ніж коли їх використовують окремо). Основними компонентами програми “Підвищення кваліфікації вчителів” у проаналізованих працях є:

- Презентація теорії або опис умінь і стратегій;
- Зображення або демонстрація вмінь або моделей викладання;
- Практика в штучних умовах або в умовах класу;
- Структурований і відкритий зворотний зв’язок (забезпечення інформації про успішність);
- Тренування в застосуванні (передавання вмінь і стратегій у класі).

Брюс Джойс і Беверлі Шаверз (1984) також пишуть, що:

Доконче потрібне таке дослідження програми, у якому вивчаються зв'язки між навчанням і прищепленням умінь. Якби таке навчання істотно й надовго підвищило рівень впровадження нових умінь, стратегій і навчальної програми, було б можливо правильно визначити вплив деяких нововведень на навчання учнів.

Тим часом нам слід користуватися тими знаннями, які в нас є. На нашу думку, це означає:

- Використання програми “теорія – демонстрація – практика – зворотний зв'язок”, які гарантують розвиток умінь.
- Виконання практичної діяльності у штучно створених умовах для поточного контролю за новими вміннями.
- Постійне підготування для вертикального переходу – розвиток нового навчання під час переходу.
- Тренування вчителів, які можуть проводити навчання.

Уривок із праці Фуллана демонструє аналіз на узагальненому системному рівні, а уривки з книги Джойса і Шаверза зосереджені на моделях програми. У конструктивній праці “Підвищення кваліфікації вчителів” (Joyce and Showers, 1980) визначено чотири рівні впливу програми “Підвищення кваліфікації вчителів” і п'ять компонентів. Ця праця й дослідження, яке їй передувало (Joyce et. al., 1981; Joyce and Showers, 1988), формують, як зазначив Рей Болем (1987), ембріонну теорію освіти вчителів. Цю ідею можна зобразити у формі матриці (див.: табл. 9.1).

Суттю цього обговорення є підкреслення важливості зв'язку між оцінюванням програми “Підвищення кваліфікації вчителів” й ефективними моделями цієї програми. Наприклад, критерії моделі, які маємо на увазі в табл. 9.1, є підставою для оцінювання курсів “Підвищення кваліфікації вчителів”. Якщо мета курсу – опанування нових вмінь викладання, тоді експерт може впевнено формулювати проблеми дослідження навколо компонентів Джойса і Шаверза. Якщо модель курсу дала змогу провести тільки опис і демонстрацію, тоді зрозуміло, що передавання вмінь не відбулося. Якщо так трапилося, тоді потрібно внести зміни у практичну діяльність, зворотний зв'язок і тренування, щоб удосконалити майбутню модель курсу. Уривок із праці Джойса і Шаверза підсумовує їхнє дослідження (див. також: Showers, 1985). За їхнім дослідженням і теоретичними здобутками,

Таблиця 9.1. Матриця підвищення кваліфікації Джойса і Шаверза (1980)

<i>Метод/компонент програми</i>	<i>Рівень впливу</i>			
	<i>А. Загальне ознайомлення з новими вміннями</i>	<i>Б. Організовані знання понять і теорії</i>	<i>В. Вивчення нових умінь</i>	<i>Г. Використання в роботі</i>
1. Презентація/опис (наприклад, лекція) нових умінь				
2. Демонстрація нових умінь (наприклад, наочність або відеокадри)				
3. Практика у штучно створених умовах				
4. Зворотний зв'язок у штучно створених або справжніх умовах				
5. Тренування/сприяння в роботі				

тренування – неодмінна стратегія у сприянні системному використанню нових навичок викладання. Якщо такий компонент відсутній у моделі програми “Підвищення кваліфікації вчителів”, тоді цій моделі бракує деяких важливих аспектів оцінювання і розвитку.